

Rapport

Kerncijfers Discriminatie 2001



Klachten

Meldingen

Kerncijfers Discriminatie 2001

Een overzicht van discriminatieklachten en -meldingen

Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten

21 maart 2002

Inhoud:

Hoofdstuk 1	: Inleiding	pagina	1
Hoofdstuk 2	: Aantallen klachten	pagina	3
Hoofdstuk 3	: Actualiteit	pagina	13
Hoofdstuk 4	: Samenvatting en conclusie	pagina	19

Colofon

Titel : **Kerncijfers Discriminatie 2001**
Een overzicht van discriminatieklachten en -meldingen

Uitgifte datum : maart 2002

Uitgave : LVADB
Postbus 273
2501 CG Den Haag
Tel. 06 105 191 75
Fax 070 365 58 27
E-mail info@lvadb.nl
www.lvadb.nl

Tekst : Rita Schriemer

Layout & Omslag : René Krikke, ADB Oost

Te bestellen bij : RADAR, tel. 010 4113911

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Het is inmiddels een goede gewoonte dat de Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten (LVADB) een kerncijfersrapportage uitbrengt. Aanleiding voor het verschijnen van de rapportage is de internationale dag tegen racisme, de 21^e maart. Voor u ligt de derde rapportage kerncijfers. In deze rapportage zetten we de cijfers op een rij van de klachten en meldingen omtrent discriminatiezaken die in 2001 bij de verschillende bureaus en meldpunten zijn binnengekomen. Het betreft met name een kwantitatief overzicht. Toch pogen we ook iets meer inzicht te geven in de klachten zoals ze bij de meldpunten binnengingen. Het is daarom dat de cijfers op verschillende plekken worden geïllustreerd met een casus.

Niet alle bureaus hebben cijfers kunnen leveren. Een aantal bureaus heeft met bijzondere omstandigheden te maken gehad waardoor het bureau slechts gedeeltelijk heeft gefunctioneerd. In die gevallen genoot de klachtbehandeling prioriteit boven de registratie. Dit is in 2001 het geval geweest voor de bureaus in Eindhoven, Leiden en Lelystad. Het bureau in Purmerend is sinds 2001 niet meer operationeel. Het zal echter vanaf 2002 tot het werkgebied van het bureau Zaanstreek gaan behoren. Een soortgelijke situatie doet zich in Oost Nederland voor. Zwolle, dat voorheen een eigen meldpunt had, gaat tot het werkgebied van ADB Oost (gevestigd in Enschede) behoren. Het bureau in Utrecht is sinds november 2001 weer bemenst.

1.2 Registratie

Door als LVADB een publicatie als deze uit te brengen, wekken we wellicht de indruk dat alle bureaus opereren in eenzelfde context, werken vanuit een soortgelijke methodiek en zich houden aan een eenduidige registratie. Dit is niet het geval. Ieder bureau opereert vanuit de eigen context en werkt – zij het binnen de kaders - vanuit een eigen visie. Dit betekent ook dat zij er onderling verschillende definities op na houden wat betreft maatschappelijke terreinen en discriminatiegronden, hetgeen gevolgen heeft voor de weergave van de cijfers zoals in dit rapport.

De oplettende lezer zal het opvallen dat er in de weergave van de cijfers enige opmerkelijkheden zitten. Bij het samenvoegen van de gegevens is gekozen voor een beperkt aantal categorieën. De door de bureaus aangeleverde gegevens zijn dusdanig bewerkt dat zij in de in deze publicatie gebruikte categorieën ondergebracht kon worden. Sommige bureaus gebruiken bepaalde categorieën niet. In dit geval wordt in de tabel een liggend streepje (underscore) weergegeven. Bestaan de categorieën wel, maar zijn er over dat jaar geen klachten over de desbetreffende categorie binnengekomen, dan wordt het cijfer nul weergegeven. De betekenis van een liggend streepje en een nul verschilt dus wel degelijk van elkaar.

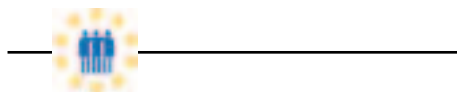
Vanaf dit jaar (2002) verandert de registratiepraktijk. Alle bureaus gaan vanaf dit jaar met een nieuw registratieprogramma werken. Dit programma (h)erkent alleen een aantal vooraf gedefiniëerde en opgestelde discriminatiegronden en maatschappelijke terreinen. Dit zal betekenen dat iedereen (slechts) over deze categorieën kan rapporteren, hetgeen de onderlinge vergelijkbaarheid van de gegevens aanzienlijk ten goede zal komen.

Dit jaar is in deze rapportage alvast gebruik gemaakt van de categorieën die in het nieuwe systeem staan vermeld. Het is dan mogelijk om vanaf volgend jaar vergelijkbare gegevens te produceren. Het verbeteren van de registratie(methodiek) en het uitgebreider monitoren van discriminatie is overigens een aandachtspunt binnen veel bureaus. De bureaus hebben in het kader van de professionaliseringsregeling een aanvraag kunnen doen voor extra budget. Een van de speerpunten bij de meeste bureaus in het professionaliseringsplan is het verbeteren van de registratie en monitoring.

Tot slot dienen we te melden dat de cijfers zoals ze hier worden gepresenteerd slechts een indicatie zijn van wat er zich aan discriminatie afspeelt in het dagelijks leven. Niet iedereen die met discriminatie wordt geconfronteerd zal hiervan melding maken. We gaan dan ook uit van onderrapportage. De aantallen voorvallen van discriminatie die in deze publicatie worden genoemd zijn slechts een fractie van de incidenten die zich afspelen in de dagelijkse praktijk.

1.3 Opbouw

De rapportage is als volgt opgebouwd. In het volgende hoofdstuk worden de jaartotalen weergegeven, alsmede de maatschappelijk terreinen en discriminatiegronden van de klachten en meldingen. Eerst beschouwen we de landelijke ontwikkelingen en daarna kijken we nader naar lokale opmerkelijkheden. In het derde hoofdstuk staan we meer inhoudelijk stil bij een aantal significante voorvallen die het jaar 2001 hebben plaatsgehad en impact hadden op de werksaak. De uitspraken van de imam El Mounni en geestelijk raadsman Haselhoef over homoseksuelen, en de gevolgen van de aanslagen in de VS op 11 september voor onder meer de moslimgemeenschap in Nederland, zijn daar voorbeelden van. We besluiten deze publicatie met een samenvatting en de weergave van de conclusies.



2

Aantallen klachten

2.1 Landelijke aantallen

In eerdere rapportages constateerden we reeds dat zich ieder jaar weer een lichte stijging aftekent van het aantal discriminatieklachten en -meldingen. Dit geldt eveneens voor het jaar 2001. Dit jaar betreft het een stijging van elf procent.

Tabel I

Totaal aantal geregistreerde klachten 2000 en 2001

Plaats	2000	2001 ^{1*}
Alkmaar	196	188
Amersfoort	29	23
Amsterdam	584	668
Arnhem	32	55
Apeldoorn	77	158
Breda	89	140
Den Bosch	108	114
Den Haag	434	504
Diemen	12	4
Dordrecht	129	140
Ede	33	46
Enschede	118	125
Gouda	10	17
Haarlem	193	197
Hilversum	26	37
Leeuwarden	76	101
Maastricht	88	99
Nijmegen*	--	69
Rotterdam	601	624
Sittard	50	28
Tegelen	37	34
Tilburg	126	146
Tiel	22	25
Utrecht*	--	38
Veenendaal	167	92
Vlissingen	187	146
Zaandam	106	95
Totaal	3530	3913

^{1*} Het betreft hier de voorlopige aantallen. Daar de meeste bureaus pas later dit jaar met hun definitieve overzichten komen, kan er enige afwijking zitten in de hier genoemde aantallen en de aantallen zoals ze in de jaarverslagen genoemd (zullen) worden.

* De bureaus in Utrecht en Nijmegen waren in 2000 niet volledig operationeel. Zij beschikken niet over (betrouwbare) cijfers over dat kalenderjaar. Utrecht is weer sinds november 2001 actief. De 38 klachten zijn afkomstig uit deze twee maanden.



Over meerdere jaren beschouwd is er sprake van een stijging van het aantal klachten. In het jaar 1999 werd een stijging van circa drie procent geconstateerd. In 2000 bedroeg de stijging ten opzichte van 1999 acht procent. Dit jaar bedraagt de stijging dus elf procent. Dat betekent niet per definitie dat het aantal voorvallen van discriminatie in absolute zin is gestegen. Een stijging (of daling) kan ook een gevolg zijn van wijzigingen in de naamsbekendheid van een organisatie, of een verbetering - of juist achteruitgang - van het functioneren van een organisatie, zoals hierna wordt geïllustreerd.

2.2 Aantallen per plaats of regio

De totale klachtaantallen willen bij de individuele bureaus nog wel eens fluctueren. Een eenmalige stijging of daling toont niet per definitie een trend aan. Vanwege de kleinschaligheid van veel bureaus hebben publiciteitscampagnes en beleidsmatige aandacht voor bepaalde terreinen een aanzienlijke invloed op - de toename van - het klachtaantal. Aan de andere kant is gebrek aan continuïteit in de bemanning van bureaus regelmatig debet aan de afname van klachtaantallen.

Een van de bureaus waarbij een zeer sterke stijging heeft plaatsgevonden is het Meldpunt Discriminatie Amsterdam. In 2001 kregen zij 84 meldingen meer binnen, een stijging van veertien procent. Het bureau Amsterdam verklaart deze stijging aan de hand van de reacties die binnenvielen naar aanleiding van uitspraken van imam El Mounni. Ook het zogeheten '11 september effect' mag niet worden uitgevlakt. Daarnaast zijn in het bijzonder de klachten die betrekking hebben op de arbeidsmarkt toegenomen.

In de grote steden valt ook de stijging van het aantal meldingen in Den Haag op. Het aantal klachten dat bij het Bureau Discriminatiezaken Haaglanden is binnengekomen steeg in absolute zin met zeventig klachten (zestien procent). Gedeeltelijk kan deze stijging verklaard worden door het feit dat in 2000 en 2001 het werkgebied van het bureau is uitgebreid met respectievelijk de gemeenten Delft en Zoetermeer. Tevens lijkt het gestegen aantal zaken met betrekking tot de discriminatiegrond godsdienst voor in ieder geval een deel veroorzaakt te zijn door 11 september. Desondanks kan het Bureau Discriminatiezaken geen volledige verklaring geven voor de stijging van het aantal klachten over de hele linie.

Dergelijke stijgingen zijn niet enkel aan de grote steden voorbehouden. Ook 'in de regio' kent een aantal bureaus een aanzienlijke toename. Breda kent een toename van ruim vijftig klachten. Dat is op een totaal van 140 een toename van zevenenvijftig procent. Het bureau in Breda schrijft de stijging toe aan vier oorzaken. In de eerste plaats heeft er een uitbreiding van het werkgebied met twee gemeenten plaatsgevonden. Daarnaast merkt het bureau ook een toename van klachten uit gemeenten die vanaf 2000 tot het werkgebied behoren. Door de contacten en naamsbekendheid aldaar is het aantal klachten uit deze gebieden in 2001 ook toegenomen. Vervolgens heeft het bureau voor het eerst ook structureel gebruik gemaakt van de politiestatistiek omtrent discriminatiezaken van district Waalwijk/Oosterhout. Tot slot noemt ook Breda het mogelijke effect van 11 september.

Opvallend is zeker ook de stijging van het aantal klachten gemeld bij het bureau in Leeuwarden met een derde. Zij verklaren het aan de hand van het feit dat 2001 het eerste jaar is dat het bureau op volle sterkte heeft gefunctioneerd. Daarnaast heeft het bureau de nodige publiciteit genoten.

De grotere naamsbekendheid resulteert ook hier in meer klachten. Voorts constateert het bureau een grotere toename in klachten en meldingen rond september en oktober. Nader bekeken blijken deze klachten niet per definitie afkomstig van moslims. Meer lijkt het, volgens het bureau Leeuwarden, dat tijdens onzekere tijden mensen toevlucht zoeken tot een luisterend oor. Het adb lijkt dan een toegankelijke instelling.

Naast de hierboven genoemde toenames, is er in verschillende plaatsen ook sprake van opmerkelijke afname. In Vlissingen is het aantal klachten sterk gedaald, met ruim een kwart. Het aantal beschikbare manuren in Zeeland is in 2001 sterk afgenomen. Het betreffende bureau aldaar werkt normaal gesproken 'outreaching'. Ten gevolge van de verminderde ureninzet, heeft men minder naar buiten kunnen treden. Dientengevolge zijn er aanzienlijk minder klachten binnengekomen. Ook in Diemen en Sittard nam het aantal klachten af.

2.3 Klachten naar discriminatiegronden

Verreweg de meeste klachten en meldingen zijn gebaseerd op herkomst/kleur/ras van het slachtoffer. Plusminus tweederde van de discriminatieklachten en -meldingen heeft betrekking op deze discriminatiegrond.

Casus

Een regionale omroep meldt het adb dat zij [naar aanleiding van een nieuwsbericht] hate mail hebben ontvangen met de volgende mededelingen: Asielzoekers [...] aub oprotten. Ze hebben hier geen rechten als ze de plichten niet nakomen [...] Nederland is te vol!

In de 'pioniersjaren' waren de bureaus en meldpunten primair gericht op discriminatiebestrijding ten aanzien van herkomst, kleur of ras. In de loop der jaren werden er ook andere vormen van discriminatie bij de adb's gemeld en in behandeling genomen. Tegenwoordig zijn vrijwel alle adb's 'breed' georiënteerd, dat wil zeggen gericht op discriminatiebestrijding op alle gronden.

Vergeleken met voorgaande jaren is het zeer opvallend dat meldingen over discriminatie op grond van godsdienst en seksuele gerichtheid in 2001 sterk zijn toegenomen. In 2000 betrof dat in beide gevallen 3 procent. Discriminatie op grond van geloof is in 2001 verdubbeld tot zes procent van de meldingen. Discriminatie op grond van seksuele gerichtheid maakt in 2001 zelfs zeven procent van alle meldingen uit.

Casus

Een jonge vrouw van Somalische afkomst werkt sinds 2½ jaar bij een supermarkt. Een paar maanden geleden heeft ze aan de filiaalmanager te kennen gegeven dat zij vanwege haar geloofsovertuiging een hoofddoek wil gaan dragen. De filiaalmanager zei dat hij het niet zo goed wist en moest nog navraag doen bij de bedrijfsadviseur. De uitslag van dit beraad was dat men haar adviseerde om geen hoofddoek te dragen tijdens haar werkzaamheden. Op basis van deze uitslag besloot ze haar ontslag in te dienen, maar werd gehouden aan een opzegtermijn van een maand. In die termijn heeft zij toch haar hoofddoek gedragen. Haar filiaalmanager meldde dat ze haar hoofddoek af moest doen of anders kon ze vertrekken. Ze heeft voor het laatste gekozen. Het plaatselijk adb heeft een klachtbrief geschreven naar de directie van de grootgrutter. In hun respons stellen zij dat het personeel in de supermarkt wel een hoofddoek mag dragen. Tijdens een gesprek tussen klager en filiaalmanager worden excuses aangeboden, alsmede een vergoeding. Bovendien kon ze haar baan terugkrijgen.

Casus

Een lesbische vrouw wordt uitgescholden door haar (Marokkaanse) buurman vanwege haar seksuele gerichtheid. Een donkere buurvrouw wordt door dezelfde buurman eveneens uitgescholden op grond van haar huidskleur.

De stijging van de klachten en meldingen op grond van godsdienst wordt gedeeltelijk verklaard door de discriminatie waarmee met name moslimvrouwen, maar ook mannen, worden geconfronteerd bij het uitdragen van hun religieuze overtuigingen.

De verklaring voor de stijging van de discriminatie op grond van seksuele gerichtheid ligt deels in het grote aantal klachten en meldingen dat is binnengekomen naar aanleiding van de uitspraken van de imam El Moumni en geestelijk raadsman Haselhoef inzake het spanningsveld tussen de islam en homoseksualiteit. Dit is zeer veel mensen (homo- en heteroseksuelen) tegen de borst gestuit. Hierover meer in het volgende hoofdstuk.

In het jaar 2001 zijn er bovendien meer klachten binnengekomen over antisemitisme. In 2000 bedroeg dit één procent, en in 2001 drie procent.

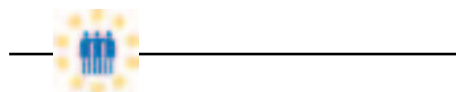
Casus

Iemand attendeert het adb op een website waarop schandelijk materiaal genoteerd staat in de sfeer van holocaust-ontkenning. De site is onder meer voorgelegd aan het Meldpunt Discriminatie Internet. Zij kijken samen met de Anne Frank stichting en het Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding in België naar de mogelijkheden van een gecoördineerde actie. De zaak loopt nog.

Het grote aantal klachten dat als 'overig' wordt gekenmerkt wordt verklaard door de werkwijze van de bureaus en door de wijze van registeren. Ieder bureau heeft zo zijn eigen stempel. Vanuit de visie van de individuele bureaus worden de categorieën discriminatiegronden en maatschappelijke terreinen geformuleerd. Het oude registratiesysteem liet toe dat de eigen definities in categorieën konden worden vertaald, die aan de bestaande categorieën konden worden toegevoegd. Zo was het mogelijk dat verschillende bureaus uiteenlopende categorieën gingen hantieren die zich onderling niet of moeilijk laten vergelijken. Het is onoverzichtelijk en ondoenlijk om alle categorieën in de tabellen op te nemen. Daarom is een groot aantal klachten in deze rapportage in de zogenoemde restcategorie terechtgekomen.

Wanneer we de klachten bekijken op lokaal niveau valt op dat Amsterdam het grootste aantal klachten heeft. Ook kent Amsterdam verhoudingsgewijs veel discriminatie op basis van seksuele gerichtheid en meldingen van antisemitisme. Vlissingen heeft eveneens een groot aantal meldingen van antisemitisme.

De andere grote steden kennen een verdeling die min of meer parallel loopt aan de landelijke verhoudingen. Hier zijn, in lijn met het gemiddelde, de klachten op grond van seksuele gerichtheid en godsdienst, na de categorie herkomst, het grootst.



Tabel II
Klachten naar discriminatiegrond, uitgesplitst naar plaats/regio

Discriminatiegrond	Alkmaar	Amersfoort	Amsterdam	Apeldoorn	Arnhem	Breda	Diemen	Den Bosch	Den Haag	Dordrecht	Ede	Enschede	Gouda	Haarlem	Hilversum	Leeuwarden	Maastricht	Nijmegen	Rotterdam	Sittard	Tegelen	Tiel	Tilburg	Utrecht	Venendaal	Vlissingen	Zaandam	Totaal
Antisemitisme	0	-	53	1	-	9	-	2	10	-	-	-	4	0	3	0	4	15	-	-	-	-	-	-	-	22	-	123
Arbeidsduur	-	-	-	4	-	0	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	-	-	0	-	-	-	-	-	5
Burgerlijke staat	-	-	4	2	0	0	-	0	1	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0	-	-	0	-	-	-	-	-	7
Geslacht	4	1	33	3	0	5	-	1	7	1	-	2	1	1	1	1	2	16	1	1	1	2	3	1	6	6	98	
Godsdienst	16	-	49	3	2	21	-	7	35	4	-	3	-	11	7	2	1	37	1	1	0	1	3	3	9	5	7	230
Handicap	7	-	7	6	3	5	-	2	11	3	-	4	-	4	2	1	3	14	14	2	2	-	2	2	2	3	1	83
Herkomst/kleur/ras	127	21	369	110	45	82	4	78	348	122	44	100	17	78	17	58	81	45	375	4	23	18	57	26	72	83	50	2454
Leeftijd	2	1	15	4	1	4	-	2	27	3	-	2	-	12	-	3	0	3	14	2	2	1	7	-	1	4	3	111
Levensovertuiging	1	-	-	2	-	0	-	-	2	-	-	6	-	-	-	-	0	-	2	2	-	-	-	-	-	-	-	13
Nationaliteit	-	-	13	5	-	0	-	2	4	-	-	1	-	-	-	-	0	3	5	9	0	-	6	-	-	-	11	59
Politieke overtuiging	-	-	-	3	-	0	-	4	3	-	-	-	-	-	-	-	0	1	2	1	0	-	-	-	-	-	1	15
Seksuele gerichtheid	3	-	94	5	4	12	-	3	20	1	-	5	-	9	1	8	7	5	64	8	1	-	1	-	-	4	3	258
Overig	28	-	31	10	0	2	-	12	36	6	2	2	-	78	9	25	6	2	80	4	6	3	67	8	8	19	13	457
Totaal	188	23	668	158	55	140	4	114	504	140	46	125	17	197	37	101	99	69	624	28	34	25	146	38	92	146	95	3913

NB: In de tabel wordt gebruik gemaakt van een underscore (_) wanneer het betreffende bureau de genoemde discriminatiegrond niet gebruikt in de registratie, en de geleverde cijfers het niet toelaten deze onder te brengen in de betreffende categorie. Er wordt gebruik gemaakt van de nul wanneer er geen melding op de betreffende discriminatiegrond is weergegeven door het bureau. De beide tekens betekenen dus iets anders!

2.4 Maatschappelijk terrein

In de registraties van de antidiscriminatie bureaus worden naast discriminatiegronden ook een aantal maatschappelijke terreinen onderscheiden waarbinnen discriminatie zich heeft afgespeeld. Het gaat om grotendeels publieke terreinen.

Tabel III

Percentages van de klachten per maatschappelijk terrein over 2000 en 2001

Maatschappelijk terrein	2001	2000
Arbeid	16%	20%
Buurt/wijk	16%	12%
Commerciële dienstverlening	8%	7%
Collectieve voorzieningen	8%	7%
Horeca/amusement	7%	8%
Huisvesting	7%	8%
Publieke/politieke opinie	6%	5%
Politie/vreemdelingendienst/om	5%	6%
Onderwijs	5%	5%
Media en reclame	4%	7%
Sport een recreatie	2%	2%
Privé	1%	1%
Anders	13%	5%
NVT	2%	7%
Totaal	100%	100%

Voor vrijwel de meeste bureaus voert het aantal klachten dat betrekking heeft op discriminatie op de arbeidsmarkt de lijst aan. De discriminatie op dit terrein heeft niet alleen betrekking op werving, selectie en doorstroom. Het bestaat ook voor een belangrijk deel uit problemen op de werkvloer. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om pesterijen waarbij steeds gerefereerd wordt aan de herkomst van een medewerker of de seksuele gerichtheid van collega's. Deze pesterijen kunnen uiteindelijk leiden tot ziekte en/of uitstroom van medewerkers.

Casus

Een man van Ghanese afkomst wordt op zijn werk geconfronteerd met discriminatie door een directe collega. Deze collega maakt tijdens de pauzes oerwoudgeluiden en heeft hem meermalen bespuugd. De pester heeft een medestander gevonden en ook deze collega doet racistische uitlatingen. De Ghanese man ziet geen mogelijkheid meer in bemiddeling; de chef grijpt niet in. De man zoekt, mede op aanraden van het adb, contact met de politie.

Het aantal gemelde incidenten dat zich in de buurt of wijk afspeelt neemt de laatste jaren toe. Dit jaar is deze categorie dus even omvangrijk als de incidenten op de arbeidsmarkt. Deels is dat waarschijnlijk te verklaren door de wijze van registratie. Problemen tussen burens/ buurtbewoners werden voorheen vaak onder huisvesting geregistreerd. Inmiddels is er meer overeenstemming over de wijze van registratie van deze incidenten. Tegelijkertijd lijkt het ook een gevolg van een veranderd klimaat. Buurten krijgen, na aanvankelijke vergrijzing, te maken met verkleuring; een verandering die niet alle buurtbewoners bejubelen. Enerzijds laat de verdraagzaamheid over en weer te wensen over. Bij conflicten, die in principe veelal burenruzies zijn, worden dan discriminerende uitlatingen gedaan. Anderzijds zijn er incidenten die duidelijk wijzen op treiterij van allochtone buurtbewoners door autochtonen. Terreur wordt daarbij niet geschuwd.

Casus

Een Surinaamse vrouw komt bij het antidiscriminatie bureau met een klacht over een buurtbewoner die haar uitscheldt voor 'nikker' en 'aap'. Haar zoontje is onlangs geslagen en getrapt. Dit alles ging vergezeld van discriminerende uitlatingen.

Casus

Een gezin ontvangt een briefje met daarop het dreigement: "Ga terug naar je land want anders ..." Er is een vlaggetje met een doodskop bijgevoegd. Het gezin wordt ook aan de deur lastig gevallen. De ouders hebben hen zelfs ongevraagd op verschillende (dag)bladen geabonneerd.

De gedeelde tweede plek gaat naar de collectieve en commerciële voorzieningen. Onder collectieve voorzieningen vallen alle klachten over overheidsinstellingen en publieke voorzieningen zoals de gezondheidszorg. De commerciële dienstverlening omvat onder meer bejegening in winkels en het openbaar vervoer. De categorie commerciële dienstverlening doet qua klachtenaantal niet onder voor de collectieve dienstverlening.

Casus

Een migrant wendt zich tot de gemeente met een verzoek om bijzondere bijstand. Aangezien de man de Nederlandse taal (nog) niet machtig is, spreekt hij de ambtenaar in het Engels aan. De betreffende ambtenaar reageert geïrriteerd en verheft zijn stem. Hij beschouwt de man als een van de vele buitenlanders die dagelijks aan het loket verschijnen met een of ander verzoek.

Casus

Een Turkse man belt naar een makelaarskantoor. Hij wil informeren of het pand dat hij op het oog heeft nog te huur staat en of er een horecagelegenheid in gevestigd mag worden. Het makelaarskantoor antwoordt dat de panden alleen voor 'Nederlandse horeca ondernemingen' gebruikt mogen worden. Het plaatselijk adb neemt contact op met het makelaarskantoor. De man die hen daar te woord staat doet racistische uitspraken.

Casus

Een Alleenstaande Minderjarige Asielzoeker, afkomstig uit Nieuw Guinea, wil zijn abonnement verlengen voor het openbaar vervoer. Hij gaat naar een loket van de vervoersmaatschappij. De beambte die achter het loket zit weigert hem een verlenging te verlenen. Hij zegt dat de jongen geen recht heeft op jongerenkorting omdat hij ouder zou zijn dan 18. De loketmedewerker zet vervolgens een kras op zijn nog geldige abonnement dat daarmee in een klap ongeldig wordt. Hij gooit dit abonnement vervolgens naar de jongen.

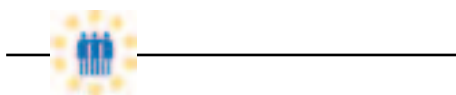
De overige categorieën zijn vergeleken met het voorgaande jaar iets afgenomen, met uitzondering van de categorie publieke/politieke opinie. Deze stijging kan naar alle waarschijnlijkheid worden toegeschreven aan de publieke uitspraken van de imam El Moumni en de heer Haselhof over homoseksualiteit. Hier gaan we in het volgende hoofdstuk verder op in.

Wanneer we de cijfers op lokaal niveau nader bekijken, valt op dat Amsterdam hoger dan gemiddeld scoort in de categorie arbeidsmarkt. In Apeldoorn valt de hoeveelheid klachten en meldingen over discriminatie in de categorie buurt en wijk op. Het is daar veruit de grootste categorie. Ook voor Dordrecht geldt dat bijna de helft van alle klachten in deze categorie plaatsvindt.

Het aandeel klachten over horecadiscriminatie in Amersfoort en Tilburg is opvallend. Het percentage horecaklachten ten opzichte van het totaal aantal klachten bedraagt 40 respectievelijk 35 procent. Landelijk ligt het gemiddelde op zeven procent van alle klachten. Het verhoudingsgewijs hoge aandeel horecadiscriminatie-zaken is in Tilburg met name toe te schrijven aan het Meldpunt Horeca in de stad, waarin het plaatselijke anti discriminatie bureau, naast andere relevante instellingen, een rol speelt.

De categorie publieke/politieke opinie is uitzonderlijk hoog in Haarlem, vergeleken met de andere steden. Bij navraag blijkt het hierbij te gaan om activiteiten van extreem-rechts. In Maastricht, Leeuwarden en Nijmegen valt daarentegen het aantal klachten met betrekking tot collectieve voorzieningen op (19, 16 resp. 16 %). Dit betreft hier de grootste categorie, terwijl het landelijk 'slechts' acht procent beslaat.

Bij Bureau Discriminatiezaken Haaglanden beslaat het aantal politiekklachten (inclusief het handelen van de vreemdelingenpolitie en OM) tien procent. Dit is het dubbele van het landelijk gemiddelde.



Tabel IV
Klachten naar maatschappelijk terrein, uitgesplitst naar plaats/regio

Maatschappelijk terrein	Alkmaar	Amersfoort	Amsterdam	Apeldoorn	Arnhem	Breda	Den Bosch	Den Haag	Diemen	Dordrecht	Ede	Enschede	Gouda	Haarlem	Hilversum	Leeuwarden	Maastricht	Nijmegen	Rotterdam	Sittard	Tegelen	Tiel	Tilburg	Utrecht	Veenendaal	Viissingen	Zaandam	Totaal
Arbeidsmarkt	33	4	181	10	-	23	6	99	1	15	8	20	1	20	13	3	8	10	87	-	5	6	21	3	23	13	13	626
Buurt/wijk	60	3	60	105	-	35	39	43	-	68	15	21	4	27	7	16	13	11	51	-	10	5	15	3	-	27	10	648
Collectieve voorzieningen	18	1	47	6	-	4	17	49	-	2	10	12	2	21	4	19	16	11	61	-	1	2	1	7	-	10	7	328
Commerciële dienstverlening	7	-	55	8	-	18	15	41	1	3	4	12	2	28	1	-	3	7	67	-	0	-	7	4	18	9	8	318
Horeca/amusement	10	9	25	2	-	16	7	26	-	10	3	11	-	3	4	10	4	-	35	-	3	-	57	2	2	18	5	262
Huisvesting	5	-	18	5	-	5	3	26	-	1	-	10	-	12	1	-	7	4	26	-	4	1	2	-	3	8	3	144
Media & reclame	7	-	100	1	-	2	6	62	-	8	-	9	1	12	2	8	1	4	34	-	2	-	4	1	-	6	4	274
Onderwijs	5	-	31	5	-	10	7	27	1	5	3	5	1	14	1	5	3	4	38	-	3	5	9	6	5	13	4	210
Politie/vreemdeling- endienst en OM	8	-	22	4	-	3	3	50	-	7	-	12	1	3	1	7	6	4	37	-	0	1	9	9	7	1	4	199
Privésfeer	13	-	6	0	-	0	5	4	-	3	-	-	-	2	-	-	1	-	5	-	1	-	5	-	-	-	-	45
Publieke/ politieke opinie	14	-	24	1	-	5	2	27	-	10	2	6	-	50	1	4	3	4	71	-	0	-	-	-	-	-	3	227
Sport en recreatie	8	2	12	2	-	6	4	9	-	-	1	2	0	0	2	10	0	2	3	-	0	-	2	1	-	6	1	73
Anders	0	4	87	8	55	13	0	41	1	8	-	5	5	5	-	19	15	6	103	28	5	4	8	2	34	35	5	496
NVT	0	0	0	1	-	0	0	0	-	0	0	0	-	0	-	-	19	2	6	-	0	1	6	-	-	28	63	
Totaal	188	23	668	158	55	140	114	504	4	140	46	125	17	197	37	101	99	69	624	28	34	25	146	38	92	146	95	3913

NB; In de tabel wordt gebruik gemaakt van een underscore (_) wanneer het betreffende bureau het genoemde maatschappelijk terrein niet gebruikt in de registratie, en de geleverde cijfers het niet toelaten deze onder te brengen in de betreffende categorie. Er wordt gebruik gemaakt van de nul wanneer er geen melding op het betreffende maatschappelijk terrein is weergegeven door het bureau. De beide tekens betekenen dus iets anders!

3 Actualiteit

Het jaar 2001 is een veelbewogen jaar geweest. De uitspraken van imam El Moumni en geestelijk raadsman Haselhof over homoseksualiteit en de gebeurtenissen van 11 september hebben de gemoederen van menig burger hoog doen oplopen. De gebeurtenissen en de daaraan gekoppelde aandacht van de media hebben de thema's homo-emancipatie, islam(ofobie) en tolerantie weer hoog op de publieke agenda doen belanden. Uiteraard raakt dit ook het werk van de antidiscriminatie bureaus.

3.1 Islam en homoseksualiteit

Sinds enige tijd merkten verschillende antidiscriminatie bureaus dat er spanningen bestaan tussen verschillende minderheidsgroepen. Zo vroeg de homobeweging aandacht voor de groeiende intolerantie waarmee homoseksuelen worden geconfronteerd. homoseksuelen werden op straat nageroepen, lastiggevallen, getreiterd en/of bedreigd. Zij zagen hierin een afkalving van verworvenheden die na jarenlange homo-emancipatie waren bereikt. Men voelde zich minder vrij om openlijk voor de seksuele gerichtheid uit te komen uit angst voor mogelijke terreur.

De daders van terreur, zo moest de beweging erkennen, waren steeds vaker jongeren van allochtone afkomst. In het bijzonder waren het tienerjongens met een islamitische achtergrond. De gedachte was dat de negatieve bejegening wel eens zou kunnen voortkomen uit hetgeen in de Koran staat vermeld over homoseksualiteit. In verschillende steden was een voorzichtige dialoog tussen homo's en (vertegenwoordigers van) moslims gestart om de problemen bespreekbaar te maken en aan oplossingen te werken. In deze overleggen waren ook adb's actief.

In 2001 werd deze toenaderingspoging doorkruist toen de Rotterdamse imam El Moumni zich in het nieuwsprogramma Nova negatief uitliet over homoseksualiteit. In het programma werd aandacht besteed aan het toenemend geweld van Marokkaanse jongeren tegenover homo's en lesbiennes. In reactie op deze stelling, die destijds overigens niet met harde cijfers kon worden onderbouwd, zei hij dat homoseksualiteit een ziekte is die de maatschappij schade toebrengt. Hij stelde voorts dat "Homoseksualiteit niet beperkt [blijft] tot de mensen die deze ziekte hebben, maar zich kan verspreiden. De Nederlandse samenleving is multicultureel. Dus als de ziekte zich verspreidt, kan iedereen besmet raken. Daar zijn wij bang voor."

De discussie over dit onderwerp die tot dan toe voornamelijk binnen en tussen belangenverenigingen werd gevoerd, lag hiermee zogezegd 'op straat'. Veel mensen hebben aanstoot genomen aan bovengenoemde uitspraken. Een aantal van hen wendde zich tot een antidiscriminatie bureau om melding te doen van discriminatie of legde de vraag voor of er aangifte gedaan kon worden. Omdat de imam uit Rotterdam afkomstig was, hebben veel mensen zich bij het antidiscriminatie bureau in Rotterdam gemeld en hun verontrusting geuit. In totaal hebben 33 personen een klacht ingediend tegen de imam. Daarnaast meldde zich een organisatie met meer dan zeshonderd steunbetuigingen tegen de uitspraken van de imam². Ook in andere steden, bijvoorbeeld in

² Deze klacht is als een enkele klacht geregistreerd. In de totaalcijfers van Rotterdam zijn deze ruim 600 klachten tot een enkel incident gereduceerd.

Leiden (5 klachten), kregen antidiscriminatie bureaus telefoontjes van verontruste burgers. Amsterdam heeft ook verschillende klachten ontvangen en in behandeling genomen. In Rotterdam ligt er een aangifte wegens discriminatie tegen de imam en inmiddels heeft het OM besloten vervolging in te stellen.

Na de uitspraken van El Moumni begin mei, deed eind oktober geestelijk raadsman Haselhoef een soortgelijke uitspraak over homoseksualiteit. "Homoseksuelen die in het openbaar seks hebben [moeten] ter dood gebracht worden als vier betrouwbare getuigen die er niet op uit waren om de betrokkenen te bespioneren, de daad hebben gezien." In deze 'hypothetische situatie' staat hij achter de doodstraf voor homoseksuelen.

Wederom namen veel mensen aanstoot aan de uitspraken en meldden dit tevens bij verschillende adb's. Zo kwamen er in Rotterdam negen klachten binnen en in Tilburg twee.

In Leeuwarden kwamen er geen klachten binnen, maar werd het adb uitgenodigd voor een ronde tafelgesprek met onder meer de imam van Leeuwarden en het COC.

Casus

Een homoseksuele man belt naar aanleiding van het tv-programma Nova, waarin de imam beledigende uitspraken doet over homoseksualiteit. De man is hierover verontwaardigd. Hij heeft zelf ook negatieve ervaringen met pesterijen van (Marokkaanse) jeugd.

Veel van de klachten die binnenkwamen waren van homoseksuelen die zich zeer gekwetst voelden door de uitspraken. Deze aanklacht ging veelal vergezeld van persoonlijke ervaringen, of een verhaal uit de directe omgeving. De gedachte was dat de rechten en verworven vrijheden die door jarenlange strijd waren bewerkstelligd, teniet werden gedaan door hun belagers. Zij vreesden verder dat de uitspraken van geestelijk leiders de overlast gevende jongeren een vrijbrief gaf om hun terreur voort te zetten.

De reacties van mensen die een klacht of melding wilden indienen tegen de (uitspraken van de) imam, bleven niet beperkt tot homoseksuelen. Ook heteroseksuelen namen aanstoot aan de uitspraken en meenden dat de rechten van homoseksuelen in Nederland worden aangetast door dergelijke uitspraken.

Rotterdam en Leiden meldden vervolgens dat de uitspraken zowel van homo- en heteroseksuelen over de uitspraken van de imam meer dan eens uitmondten in kwaadspraak over islamieten. Dat varieerde van een "wie denken ze wel niet dat ze zijn", en "ze zijn hier te gast" tot aan een "primitieve klojo's [die] terug [moeten] naar de rimboe". Ondanks de terechte boosheid tegenover de imam en het gedachtegoed waarop hij zich baseerde, leek het een aantal mensen een vrijbrief te geven om zich zeer negatief uit te laten tegenover hun islamitische medeburgers. Daarmee werden sluimerende gevoelens van intolerantie jegens (islamitische) allochtonen expliciet gemaakt. Dit is op zich even verontrustend als de verhalen over de intolerantie jegens homoseksuelen.

3.2 11 september 2001

Een van de meest, zo niet de meest opvallende, spraakmakende en schokkende gebeurtenissen uit het jaar 2001 vormden de aanslagen op onder meer het WTC en het Pentagon. Het nieuws sloeg letterlijk en figuurlijk in als een bom.

De door de VS aangewezen dader achter de aanslagen is leider van een terroristische organisatie, gebaseerd op een fundamentalistische splinter binnen de islam. Maar ook in Nederland werd door menigeen een verband gelegd of gezocht tussen de aanslagen en 'de islam' en belijders van deze religie als zodanig. De foto's van feestvierende Marokkaanse jongeren in Ede en de opiniepeiling³ die concludeerde dat een groot deel van de Nederlandse moslim 'gedeeltelijk tot veel begrip had voor de gedachte achter de aanslagen', bleken olie op het vuur. Het bleef niet alleen bij boosheid, maar er werden ook vergeldingsacties gemeld.

Ditmaal werden incidenten bij verschillende adb's gemeld vanuit onder meer de Turkse en Marokkaanse bevolkingsgroepen. Zij kregen te maken met dreigementen, verbaal en fysiek geweld, brandstichting, een poederbrief, bekladdingen en tal van negatieve uitlatingen.

Hieronder volgt een weergave van een enkele incidenten.

Een man van allochtone afkomst ziet dat zijn voordeur is beklad met de leus: 'Talibaan Hoofdkwartier'. (Amsterdam)

Een moskee ontvangt bedreigende pamfletten. (Ede)

Op kerstavond is er - door middel van een vuurwerkpakket - een poging tot brandstichting gedaan bij een Moskee. (Rotterdam)

Een Afghaanse vrouw ontvangt een poederbrief. (Rotterdam)

Bij een kerk wordt een baksteen door de ruit gegooid met de tekst 'moslims, wij slaan terug'. Een spandoek tegenover de kerk is beklad met de tekst 'Dood aan Palestina.' (Breda)

Een gebouw dat onderdak biedt aan een islamitische stichting was mikpunt van brandstichting. Omwonenden konden voorkomen dat er een grote brand ontstond. (Purmerend)

Moslimmeisjes durven op school geen hoofddoek meer te dragen na 11 september uit angst aangesproken te worden op de incidenten. (Den Haag)

In Enschede wordt de voorruit van de auto van een Turks gezin met hondenpoep besmeerd. Elders in de provincie is de voorruit van een Turks gezin met een steen ingegooid waarop "Dood aan de Islam" stond geschreven. (Hengelo (o))

Een Iraanse man wordt door buurtbewoners met laster belaagd. Ze roepen onder meer; F* Moslims' en associëren hem met Talibaan en Bin Laden. (Tilburg)**

Er zijn bureaus die melden dat zij weinig tot geen enkele klacht hebben binnengekregen die in verband gebracht kan worden met 11 september. Apeldoorn is daar een voorbeeld van. Bij het adb aldaar is slechts één melding binnengekomen. Dat is volgens dit bureau geen reële weergave van wat er is in voorgevallen in deze regio. Tijdens overleggen met minderhedenorganisaties werd namelijk wel gerefereerd aan dergelijke ervaringen. Vervolgens bleek dat er binnen belangenorganisaties en de moskee een afspraak was gemaakt om geen ruchtbaarheid aan deze zaken te geven, uit angst voor (meer) negatieve publiciteit.

Daarnaast speelde er de zaak van twee mariniers die in Apeldoorn inreden op een Turkse man. Deze man werd door de twee mannen van achter aangereden en hield daar onder andere verschillende botbreuken aan over. Achteraf lieten de mannen zich beledigend uit "zo weer een moslim minder", waaruit het racistisch motief bleek. Dit laatste incident is overigens niet rechts-

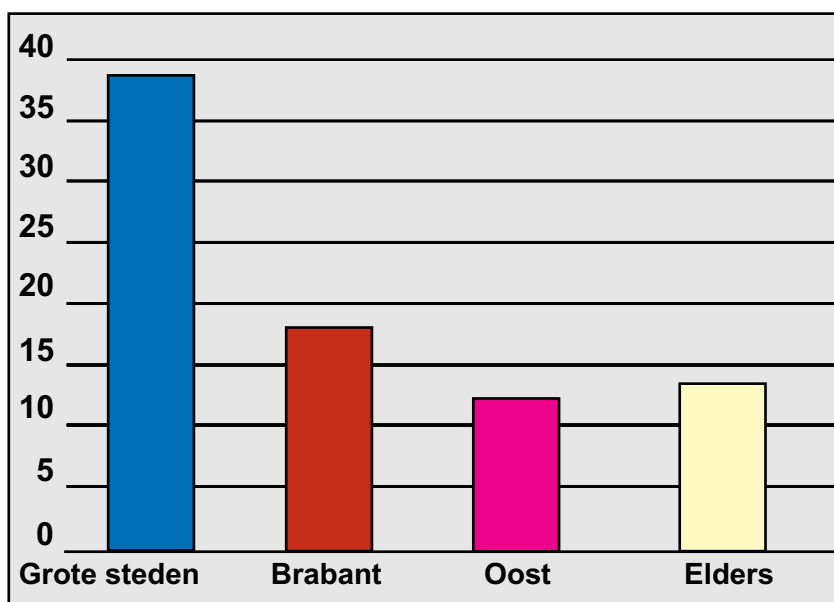
³ Het betreft hier een kleinschalig onderzoek (426 respondenten) uitgevoerd door Foquz Etnomarketing, in opdracht van FORUM.

reeks bij het adb in Apeldoorn gemeld. Hieruit blijkt dat niet alles wat zich in de maatschappij voordoet, gemeld wordt, dan wel geregistreerd staat bij de adb's. We hebben nog altijd te maken met onderregistratie.

Een voor de hand liggende vraag is hoeveel van de klachten en meldingen direct zijn toe te schrijven aan de gebeurtenissen in de VS. Dat is echter geen eenvoudig te beantwoorden vraag. Zoals met veel discriminatiezaken het geval is, blijven daders graag onbekend en vermelden zij vrijwel nooit expliciet hun motieven. Daarnaast is het zo dat naarmate de tijd verstrijkt het steeds onduidelijker wordt welke discriminatiezaken, door moslims gemeld, nog aan 11 september toe te schrijven zijn. Bovendien is niet iedere kreet die er wordt uitgestoten ('Tora Bora' of 'Taliban') een racistisch incident. We zijn dan ook heel voorzichtig in onze analyse van de cijfers omtrent de meldingen die we in relatie brengen met 11 september.

Het is z gezegd niet eenvoudig om te traceren welke discriminatiezaken al dan niet zijn uitgelokt door de gebeurtenissen van 11 september. Toch heeft een aantal bureaus gepoogd om een (voorlopig en voorzichtig) overzicht te geven van incidenten die in samenhang kunnen worden gebracht met 11 september.

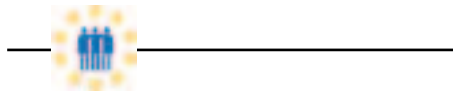
Tabel V
Gemelde incidenten die verband houden met 11 september, uitgesplitst naar regio.



Het betreft meldingen die rechtstreeks bij de adb's zijn binnengekomen, waarbij de media-berichten buiten beschouwing zijn gelaten. Dit overzicht geeft dan ook geen sluitende weergave van alles wat is voorgevallen. In de drie grote steden tezamen zijn er 38 incidenten gemeld. In Brabant kwamen er achttien binnen (Tilburg, Breda en Eindhoven). Het ADB Oost (dat een groot deel van de provincie Overijssel bestrijkt) meldt tenminste 12 incidenten. Verspreid over het land worden nog eens dertien meldingen gedaan. Het totaal aantal betreft dan zeker 81 gemelde incidenten. Dit overzicht is zoals gezegd geen sluitende weergave van alles wat er is voorgevallen.

Een andere methode om te bezien of en hoeveel klachten verband houden met 11 september is het vergelijken van het aantal klachten dat in september en oktober binnenkwam met het gemiddeld aantal klachten dat per maand binnenkomt. Deze methode blijkt echter evenmin geschikt om een sluitende verklaring te kunnen geven. Zo meldt het bureau in Leeuwarden dat het aantal klachten en meldingen in de bovengenoemde maanden veel hoger lag dan het gemiddelde klachtaantal, terwijl slechts vier van de meldingen een directe relatie leken te hebben met 11 september. Ook Dordrecht meldt een aanzienlijke verhoging van het aantal klachten en meldingen in oktober, maar kan niet aangeven in hoeveel gevallen er een directe relatie is met de aanslagen.

Het is zeker dat er dit jaar bij de antidiscriminatie bureaus meer klachten zijn binnengekomen. Ook meldt een aantal bureaus dat het zwaartepunt na 11 september lag. Echter, wanneer we de inhoud van deze klachten nader beschouwen is het twijfelachtig om de toename geheel op het conto van 11 september weg te schrijven.



4

Samenvatting & Conclusie

In de voorgaande hoofdstukken is een overzicht gegeven van de discriminatiezaken die in 2001 bij de verschillende adb's zijn gemeld. Dit betekent overigens geenszins dat dit ook alle discriminatiezaken die zich hebben afgespeeld weerspiegelt. Niet ieder incident wordt gemeld. Het aantal geregistreerde meldingen is waarschijnlijk maar een fractie van wat er zich heeft afgespeeld. Deze onderregistratie heeft enerzijds te maken met het gegeven dat de dekkinggraad van de bureaus niet het hele land beslaat. Daarnaast verschillen mensen in hun geneigdheid om deze incidenten aanhangig te maken bij de antidiscriminatie bureaus.

We kunnen natuurlijk eindeloos speculeren over de eventuele factor waarmee het gemelde aantal zaken zou moeten worden vermenigvuldigd om een reëel beeld te krijgen van de jaarlijkse discriminatiezaken. Belangrijker is het om iets te zeggen over de aard en achtergronden van klachten en meldingen die bij de adb's geregistreerd staan en in hoeverre deze een indicatie geven over wat er zich afspeelt in het dagelijks leven.

In de voorgaande jaren concludeerde de Landelijke Vereniging van Anti Discriminatie Bureaus en Meldpunten meermaals dat de klachten die betrekking hadden op de arbeidsmarkt de grootste categorie klachten was die bij de antidiscriminatie bureaus werd gemeld. Het betrof zo'n twintig procent van alle klachten en meldingen. Dit jaar is dit percentage klachten iets gedaald. Incidenten tussen bureaus en buurtbewoners namen daarentegen aanzienlijk toe. Beide terreinen vormen nu samen de grootste categorie. Het aantal klachten op deze terreinen bedraagt beide zestien procent van alle klachten. Wel is er sprake van aanzienlijke verschillen tussen de regio's.

We hebben vastgesteld dat het aantal geregistreerde discriminatieklachten in 2001 wederom is toegenomen. De stijging bedraagt jaarlijks enkele procenten. Dit jaar zien we echter een toename van gemiddeld elf procent bij de deelnemende antidiscriminatie bureaus.

De vraag is waar deze stijging aan te wijten is. Dat is zeer moeilijk vast te stellen. Een aantal factoren is van invloed op het aantal klachten en meldingen. In de eerste plaats is er de uitbreiding van het werkgebied. Wanneer de dekkinggraad toeneemt, met andere woorden; wanneer bureaus grotere geografische gebieden gaan bedienen, komen er ook meer klachten en meldingen binnen. Hoewel dit jaar alleen Breda te kennen geeft met een dergelijke uitbreiding van het werkgebied te maken hebben gehad, zijn er de afgelopen jaren wel verschillende uitbreidingen geweest. Het kan zijn dat de naamsbekendheid van die bureaus in de omstreken aan het toemen is, hetgeen leidt tot meer klachten en meldingen.

Het aantal klachten en meldingen dat bureaus binnen krijgen is niet alleen afhankelijk van het aantal discriminatoire incidenten dat zich voordoet, maar heeft tevens te maken met het feit of mensen de weg naar het antidiscriminatie bureau kennen.

Wellicht mede door de actuele thema's dit jaar (uitspraken imam en 11 september), is de expertise van veel bureaus door onder meer de media gevraagd. Deze publiciteit heeft tevens een bijdrage geleverd aan de naamsbekendheid van de bureaus. Mensen weten dus simpel gezegd dat er een antidiscriminatie bureau bestaat dat zich met discriminatiebestrijding van alle minderheidsgroepen bezighoudt.

Opvallend is wel dat dit jaar de discriminatiezaken op grond van geloof en seksuele gerichtheid percentueel gezien sterk zijn gestegen. In 2000 was het percentage klachten dat betrekking had op deze gronden beide drie procent. In 2001 is het percentage zaken dat betrekking heeft op godsdienst verdubbeld tot zes procent. Discriminatie op grond van seksuele gerichtheid overtrof de verdubbeling en beslaat nu zeven procent van alle meldingen van discriminatie.

Hoewel de gegevens die we hier presenteren ons niet in staat stellen om een causaal verband te leggen tussen de stijging van het aantal klachten en de bovengenoemde incidenten, staat het vast dat een groot aantal klachten wel verband houdt met de incidenten. Het feit dat er met name een stijging te zien is in het aantal klachten dat verband houdt met seksuele gerichtheid en geloof sterkt dit vermoeden.



Adressen antidiscriminatie bureaus

Meer informatie over het werk van de antidiscriminatie bureaus kunt u vinden op www.lvadb.nl.

ADB NoordHollandNoord

Postbus 3095, 1801 GB Alkmaar tel: 072-5154400

Instituut Soc. Raadslieden

Stadsring 51, 3811 NH, Amersfoort, tel: 033-4619063

Meldpunt Discriminatie Amsterdam

Postbus 155514, 1001 NA Amsterdam tel: 020-6385551

Meldpunt Discriminatie Apeldoorn

Van Kinsbergenstr. 12, 7311 BM Apeldoorn tel: 055-5225555

ADB Arnhem

Postbus 1146, 6801 BC Arnhem tel: 026-3547979

ADB Assen (stad)

Postbus 701, 9400 AV Assen tel: 0592-313978

ADB Drenthe (provincie)

Postbus 816, 9400 AV Assen tel: 0592-312216

Steunpunt tegen Discriminatie West Brabant

N. Ginnekenstraat 38c, 4811 NS Breda tel: 076-5309137

Basta!

Luybenstraat 21, 5211 BS Den Bosch tel: 073-6919778

Bureau Discriminatiezaken Haaglanden

Postbus 273, 2501 CG, Den Haag tel: 070-3028686

Meldpunt Discriminatie Diemen

p/a Ouddiemerlaan 104, 1111 HL Diemen tel: 020-6904549

Anti Diskriminatie Raad Dordrecht

Postbus 1136, 3300 BC Dordrecht tel: 078-6390429

ADB Ede

p/a Postbus 8028, 6710 AA Ede tel: 0318-87208

Balans Discriminatie Meldpunt

Jan van Lieshoutstraat 11 5611EE Eindhoven tel: 040-2444477

ADB Oost

Benninkburg 97-99, 7511 MC Enschede tel: 053-4302299

ADB Gouda

Spoorstraat 2, 2806 BZ Gouda tel: 0182-594710

ADB Groningen

St. Walburgstraat 22, 9712 HX Groningen tel: 050-3111425

ADB Haarlem

Postbus 284, 2000 AG Haarlem, tel: 023-5315842

Meldpunt Discriminatie

Postbus 15000, 8440 GA Heerenveen tel: 0513-617416

ADB Heerlen

Putgraaf 3, 6411 GT Heerlen tel: 045-5718501

Meldpunt Discriminatie

Kleine Drift 35a, 1221 JX Hilversum tel: 035-6830154



Meldpunt Hoogeveen

Postbus 131, 7900 AC Hoogeveen tel: 0528-278855

Discriminatie Meldpunt Frylan

Eewal 56, 8911 GT Leeuwarden tel: 058-2133233

Meldpunt Discriminatie Leiden

Oude Rijn 44 B/C, 2312 HG Leiden tel: 071-5120903

ADB Flevoland (Axion)

Postbus 194, 8200 AD Lelystad tel: 0320-244259

ADB Maastricht

Cortenstraat 4, 6211 HT Maastricht tel: 043-3250938

St. Welzijn Meppel

Weerdstraat 78, 9741 XH Meppel tel: 052-2252798

ADB Zeeland

Vlissingen: 0118-636108

Anti Discriminatie Bureau voor Nijmegen en Omgeving

De Ruyterstraat 17, 6511 GA Nijmegen tel: 024- 3240400

Meldpunt Discriminatie Purmerend

Gouw 1, 1441 CP Purmerend tel: 0299-433302

CMAD

Postbus 116, 6040 AC Roermond tel: 0475-330141

RADAR

Postbus 1812, 3000 BV Rotterdam tel: 010-4126212/010-4113911

ADB Sittard

Postbus 897, 6130 AW Sittard tel: 046-4516650

ADB Noord Limburg

Benefordstraat 229, 5931 NE Tegelen tel: 077-3737777

Meldpunt Discriminatie Tiel

Ambtmanstraat 10, 4001 MC Tiel tel: 0344-611566

ADB Tilburg

Willem II straat 3, 5038 BA Tilburg tel: 013-5438917

STAD

Loeff Berchmakerstraat 22-24, 3512 CW Utrecht tel: 030-2328666

ADB Veenendaal

Zandstraat 59, 3901 CK Veenendaal tel: 0318-544100

Regionaal ADB Midden Holland

Postbus 177, 2740 AD Waddinxveen tel: 0182-614485

ADB Zaanstreek

Postbus 1121, 1500 AC Zaandam tel: 075-6125696

Meldpunt Discriminatie Internet

www.meldpunt.nu

